

Kadınların Depremlerin İlk 72 Saatinde Hayata Tutunma Çabası: Kahramanmaraş 2023

Sevda Demiröz Yıldırım¹

Öz

2023 yılında Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki deprem Türkiye tarihindeki en yıkıcı depremlerdir. Bu depremler sonrası ortaya çıkan yıkım kadınların da içinde bulunduğu bazı grupları olumsuz etkilemiştir. Bu araştırma Kahramanmaraş depremlerinin ilk anı ve sonrasındaki ilk 72 saatte kadınların hayata tutunma ve ailelerini koruma çabalarına yönelik deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, konuyla ilgili derinlemesine bilgi edinme amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan transandantal fenomenolojik desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanarak veriye doygunluk ilkesi ile yüz yüze toplanmıştır. Çalışmaya deprem deneyimi olan 16 (on altı) kadın dahil edilmiştir. Araştırmada “deprem anı ilk refleks, tahliye süreci, ilk 72 saatte kadınlara özgü zorluklar” olmak üzere üç tema ve on altı tema belirlenmiştir. Katılımcıların afet anında ilk refleks olarak çocuklarını kurtarmaya çalışma, panikle dışarı kaçma, üzerini giyinmeye çalışma ve hiçbir şey yapamadan donakalma davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Tahliye süresince kadınların, kendilerini ve çocuklarını giydirdikleri, evden uzaklaştırdıkları ve ardından arabada konakladıkları belirlenmiştir. Depremden sonraki ilk 72 saatte genel zorlukların yanında kadınlar özel ihtiyaçlarını gideremedikleri, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorlanma ve baskıya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Kadınların diğer bireylerden farklı olarak yaşadıkları zorluklar onları ve dolayısıyla toplumu daha kırılgan hale getirmektedir. Kadınların afet sonrası ilk 72 saatte dirençliliğinin yüksek olması için kamu politikaları ve toplumsal olarak desteklenmesi gerektiği ve böylelikle afete karşı toplumsal direncin artırılmaya katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Çalışma bulguları gelecek çalışmalara ışık tutması amacıyla ilgili literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, İlk 72 saat, Kadın, Kamu Politikası, 2023 Kahramanmaraş Depremleri

Women's Effort to Protect Lives in the First 72 Hours of Earthquakes: Kahramanmaraş 2023

Abstract

In 2023, two earthquakes centred in Kahramanmaraş were the most destructive in Türkiye's history, affecting some groups, including women, negatively. This study aims to reveal their experiences of holding on to life and protecting their families in the first moment and 72 hours after the Kahramanmaraş earthquakes. The study was conducted using a transcendental phenomenological design, one of the qualitative research methods, with the aim of gaining in-depth knowledge on the subject. Research data were collected face-to-face using semi-structured interview forms, adhering to the principle of data

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üni., Bucak Sağlık Yüksekokulu, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Burdur
e-posta / e-mail: demirozsevda@gmail.com ORCID No: 0000-0002-0279-4241

saturation. Sixteen (16) women with earthquake experience were included in the study. The study identified three themes and ten sub-themes: 'first reflex at the time of the earthquake, evacuation process, difficulties specific to women in the first 72 hours'. The participants exhibited behaviours such as trying to save their children, running out in panic, and freezing without being able to do anything as their first reflex during the disaster. During the evacuation, they dressed themselves and their children, moved away from home, and then stayed in the car. The study determined that women experienced difficulties in the first 72 hours after the earthquake, including not being able to fulfil their special needs and being subjected to pressure due to gender roles. These difficulties make women more vulnerable. It is thought that women should be supported by public policies and social initiatives in the first 72 hours after the disaster to increase their resilience and social resistance. The findings of this study will be discussed within the relevant literature in order to shed light on future research.

Keywords: Disaster Management, First 72 Hours, 2023 Kahramanmaraş Earthquakes, Public Policy, Women

1. GİRİŞ

Kahramanmaraş Pazarcık'ta saat 04:17'de Mw 7.7 büyüklüğündeki ilk depremin ardından saat 13:24'te Mw 7.6 büyüklüğünde Elbistan merkezli iki yıkıcı deprem Türkiye tarihinin en yıkıcı depremleri olarak kayda geçmiştir (AFAD 2023b, 2023a). Bu depremlerden sonra Türkiye ve Suriye'de ciddi yıkımlar meydana gelmiştir. Türkiye'de 9,2 milyon vatandaşı direkt etkileyen depremin 11 ilde meydana getirdiği yıkımlar sonucunda 50783 kişi hayatını kaybetmiş, 107204 kişi yaralanmıştır (CRED, 2024; T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023a). Kahramanmaraş merkezli yıkıcı depremler sonrası yarım milyon bina hasar görmüş, hasar gören bu binaların 58039'u yıkık/acil yıkılacak ve 205534 bina ise ağır hasarlı olarak belirlenmiştir (AFAD, 2023b; T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023b).

Afetlerden sonraki ilk 72 saat afet bölgesine ve afetzedelere su, gıda, hijyen malzemeleri vb. hayati yardımlar dahil afet yardımlarının ulaşması zordur. Bu nedenle afet meydana geldikten sonraki bu ilk 72 saatte afetzedelerin kendi kapasiteleri ile afette hayatlarını sürdürmeleri beklenmektedir (İstanbul AFAD, 2009). Afetten sonraki ilk 72 saat yerel kapasitenin ve afetzedelerin afetle baş edebilmesi depremin şiddeti üzerinde etkili olan unsurlardandır. Afetin boyutuna göre ulusal ve uluslararası yardımın erişme süresi gecikebilmektedir. Afetten sonraki ilk 72 saat boyunca afetzedelerin kendi imkanları ile afetle baş edebilmesi beklenmektedir. Altın saatler olarak adlandırılan bu süre içerisinde afetzedelerin dirençliliğinin yüksek olması afetin olumsuz etkilerini azaltmakla birlikte ölüm, yaralanma ve kayıpları azaltmaktadır. Özellikle depremlerden sonraki bu altın saatlerde yıkılmış yapılar altında kalan bireylerin kurtarılması için saatler ile yarışılmaktadır. Depremden sonraki ilk 24 saatte kurtarılan afetzedelerin sağkalım oranları %90 iken, 25-48 saatte sağkalım oranı %50'ye 49-72 saatte ise %20'ye kadar gerilemektedir. 72 saatten sonra ise bu oran %5'ten daha az olmaktadır (Huang ve Lien, 2012; Ochoa vd., 2007; Ochoa ve Santos, 2015). İlk 72 saatte sağkalım oranlarının azalmasının yanında su, gıda, barınma için temel gereksinimler dahil olmak üzere kritik yaşam ihtiyaçlarına erişimde de ciddi zorluklar yaşanabilmektedir. Bu süreçte toplumsal dirençlilik oldukça önem taşımaktadır.

Depremlerden sonraki ilk 72 saat, temel ihtiyaçların karşılanması ve hayatta kalma için kritik bir zaman dilimidir. Bu süreçte kadınlara odaklanmak afet yönetimi disiplini açısından önem taşımaktadır. Kadınların afet sonrası dönemde karşılaştıkları riskler toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle daha da belirgin hale gelmektedir (Özdemir, 2024). Kadınlar afetten sonra toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle hem kendi hem de çocuk, eş, yaşlı vb. aile bireylerini hayatta tutma ve bakım sorumluluklarını üstlenmektedirler. Afet sonrası ailenin bakım süreçlerini toplumsal rol gereği üstlenen kadınlar afetlerden sonraki ilk 72 saatte ailenin gereksinim duyduğu temel hayati ihtiyaçları karşılama zorunluluğu nedeniyle hijyen, sağlık, güvenlik (istismar ve

şiddete maruz kalma riski gibi), barınma gibi konularda çeşitli özgül riskler ile karşı karşıya kalabilmektedir (Enarson ve Morrow, 1998; Özdemir, 2024). Ayrıca; gebelik, doğurganlık ve emzirme gibi süreçler kadınların afet deneyimlerini daha da farklılaştırmakta, afet sonrası fiziksel ve ruhsal deneyimleri erkeklerden ayırmaktadır (Norris, Friedman, ve Watson, 2002). Bu nedenlerle de kadınlar afetlerden sonraki ilk 72 saatte daha kırılgan olabilmektedir (Alway, Belgrave ve Smith, 1998). Yerel kaynaklar dışında ulusal ve uluslararası herhangi bir yardıma erişemeyen kadınlar; çocuk, yaşlı, engelli vd. bireylere yönelik bakım rollerini sürdürme zorunlulukları nedeniyle temel ihtiyaçları gidermek için riskli alanlara girmek zorunda kalabilmekte ve bu durumda da yaralanma ve ölüm oranlarını arttırabilmektedir (Neumayer ve Plümper, 2007; Sveerson, Patnaik, ve Osborne, 2019). Kadınların karşı karşıya kaldığı risk faktörlerine rağmen sahip oldukları güçlü sosyal destek ağları, topluluk dayanışmaya katkıları, psikososyal destek hizmetlerine erişimleri, ekonomik güçlenme fırsatları, afetlere hazırlık konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinin artması, toplumsal cinsiyete duyarlı afet politikaları gibi koruyucu faktörler kadınların afet sonrası baş etme kapasitelerini arttırmaktadır (Alkan ve Tveoğan 2023; Onal ve Marangoz 2025). Kadınların afete karşı dirençli olduğu toplumlarda afetle baş etme kapasitesi direkt olarak artmaktadır (Azad ve Pritchard, 2023a; Hemachvera, Amaratunga, ve Haigh, 2018; Mukhopadhyay, 2019; Valdés, 2009). Bu nedenlerle kadınların risk ve koruyucu faktörler göz önünde bulundurularak afetten sonraki ilk 72 saatteki deneyimlerini anlamak afet yönetimi sisteminde cinsiyete duyarlı afet politikaları ve uygulamalarının geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir (UN WOMEN, 2016).

Kadınların afet risk ve kriz yönetim süreçlerine katılmalarına yönelik Türkiye’de son yıllarda önemli ilerlemeler katedilmiştir. Bu ilerlemeler yerel yönetimlerin kadınlara yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliklerinin yanında ulusal afet planlarında kadınlara yönelik düzenlemelerin yer almasıyla da karşımıza çıkmaktadır (AFAD 2022b, 2022a, 2025). Kadınların afet yönetim süreçlerinin tamamına etkin katılımları onlar için sadece bir temsil durumu değildir. Bu aynı zamanda toplumların afete karşı direncinin artırılması için kilit bir unsurdur. Bu araştırmanın odağında yer alan afetler gibi yıkıcı farklı tiplerde afetlerle karşı karşıya kalan Türkiye’de mevcut kurumsal yapı maalesef kadınların deneyim, bilgi ve ihtiyaçlarının afet planlaması ve müdahale süreçlerine entegre edilmesini sınırlandırmaktadır (Büyükkaracıoğlu 2016; Mukhopadhyay 2019; Özdemir 2023). Afet sırası ve sonrası süreçte kadınların toplumun baş etme kapasitesine ciddi katkılar sağladığı ancak bu katkıların kayıt altına alınmaması nedeniyle bu katkıların kamu politikasına yansımadağı görülmektedir. Bu nedenle kamu yönetiminin afet yönetim kapasitesini güçlendirmek ve toplumsal dirençliliği arttırmak için toplumsal cinsiyet perspektifini yatay politika önceliği haline getirmesi gerekmektedir (UN WOMEN, 2023). Özellikle yerel düzeyde kadınlar ve kadın örgütleriyle yönetim çerçevesinde çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. İyi yönetim çerçevesinde kadınların afet yönetim süreçlerine dahil olması için öncelikle afetlerde karşılaştıkları sorunların; tanımlanması, nedenlerinin ortaya konulması ve önerilerin sunulması gerekmektedir. Bu araştırmanın yapılmasındaki itici güç de budur.

Kadınların deprem sonrasındaki ilk 72 saatteki direncini veya kırılganlıklarını etkileyen unsurlar arasında birçok etmen bulunmaktadır. Bu çalışmada 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki yıkıcı deprem sonrasında kadınların ilk 72 saatteki deneyimleri, bu deneyimleri etkileyen unsurlar incelenerek tespit edilen unsurların kadınların dirençliliği ve kırılganlığına etkisinin ve Türkiye’deki mevcut durum ile çözüm önerilerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Araştırma Kahramanmaraş depremi sonrasında depremi merkez üssünde yaşayan kadınların afet anı ve ilk 72 saatine odaklanan ilk çalışma olması nedeniyle özgünlük taşımaktadır. Bu özelliği nedeniyle afet yönetimi alanına katkı sağlayacak bir çalışma olacaktır.

2. YÖNTEM

Çalışmada Kahramanmaraş depremini deneyimleyen kadınların deprem sonrası ilk 72 saat deneyimlerini derinlemesine ortaya koymak amacıyla nitel araştırma desenlerinden biri olan transandantal fenomenolojik model kullanılmıştır. Bu fenomenolojik model ortaya konulmak istenen araştırma özünün en iyi şekilde betimlenmesi ve keşfedilmesini bu süreçte de araştırmacının duygu, yorum, düşünce ve deneyimlerinden arındırarak ortaya koymayı amaçlamaktadır (Moustakas 1994; Patton 2015).

2.1. Örneklem

Araştırmada zengin bilgi elde etmek amacıyla amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örneklem yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 2023 Kahramanmaraş depremlerini deneyimleyen 16 kadın depremzede oluşturmuştur. Çalışmaya 18 yaşından büyük; Kahramanmaraş depremlerini merkez üssü kentte yaşamış olmak ve deprem sonrası ilk 72 saat afet bölgesinde kalmış olmak kriterlerini sağlayan kadınlar dahil edilmiştir. Çalışmanın örneklemi oluşturulurken; medeni durum, eğitim, engellilik, çocuk sahibi olma durumları ayırt edilmeden maksimum çeşitlilik sağlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Araştırma verilerinin toplanması için araştırmacılar tarafından literatür incelemesi sonrası altı uzman ve iki akran araştırmacıdan uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Form; sosyo-demografik sorular ve araştırmanın nitel sorularını içermek üzere toplam on beş soru ve iki kısımdan oluşmaktadır. Sosyo- demografik bölüm; yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, çocuk sahibi olma durumu, bakım sağlanan birey sayısı ve afet nedeniyle yaşanan kayıpları içeren sorulardan oluşmaktadır (Tablo 1). Nitel soruları oluşturan ikinci bölümde ise kadınların deprem anı ve deprem sonrası ilk 72 saatteki deneyimlerini derinlemesine anlamak için açık uçlu beş ana üç sonda (takip) soru yer almaktadır. Nitel görüşme soruları aşağıda yer almaktadır.

- Yaşadığınız deprem anındaki duygu ve düşüncelerinizden bahsedebilir misiniz?
- *Sonda Soru:* Deprem nedeniyle yaşadığınız kayıplar neler?
- Yaşadığınız Kahramanmaraş merkezli depremlerde afet anında ilk ne yaptınız?
- Yaşadığınız Kahramanmaraş merkezli depremlerdeki tahliye sürecini anlatır mısınız?
- *Sonda Soru:* Nasıl tahliye oldunuz? Nereye gittiniz? Kimden yardım istediniz?
- Kahramanmaraş depremlerinin ilk 72 saatinde kadın olmak nasıldı? Deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz?
- Kadın olarak yaşadığınız bu afette ilk 72 saatte öncelikle ihtiyaç duyduklarınız nelerdi?
- *Sonda soru:* Bu ihtiyaçları nasıl karşıladınız?

2.3. İşlem

Araştırmanın verileri 21.04.2025-21.05.2025 tarihleri arasında yüz-yüze görüşerek Kahramanmaraş ilinde toplanmıştır. Nitel araştırma yönteminde örneklem sayısının 3-10 (Dukes, 1984) ile 10- 15 (Johnson ve Christensen 2016) kişi arasında olması gerektiği gibi farklı görüşler yer almaktadır. Ancak genellikle kanül gören katılımcı sayısı 10-15 katılımcıdır (Johnson ve Christensen, 2016) veya Creswell'in önerdiği *veriye doygunluk* ilkesinin sağlandığı katılımcı sayısıdır (Creswell, 2013). Bu çalışmada katılımcı sayısı veriye doygunluk ilkesine göre belirlenmiş ve 16 kadın katılımcı ile veriye doygunluk sağlanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılara Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu'ndaki araştırma ile ilgili açıklanmış; sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Katılımcıların onayı da alınarak veri kaybı yaşanmaması amacıyla görüşmeler tablet bilgisayarla kaydedilmiş eş zamanlı olarak da araştırmacılar tarafından kayıt tutulmuştur. Araştırma boyunca yapılan görüşmeler 47 ile 98 dakika arasında sürmüştür, katılımcılarla yapılan toplam görüşme süresi ise 1038 dk olmuştur.

Araştırma verilerinin transkripsiyonu araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Katılımcıların her birine ayrı bir kod (K1, K2... K16) atanmıştır. Verilerin transkripsiyonu ve araştırma açısından düzenlenmesinin ardından her katılımcı kaydı birkaç kere daha dinlenmiş ve verilerin doğruluğunun kesin teyidinin ardından veriler analiz edilmek üzere MAXQDA 2022 programına aktarılmıştır. Program nitel verilerin analizi, düzenlenmesi, kodların oluşturulması ve kod şemalarının oluşturulup düzenlenmesi ile araştırmaya esas fenomen özünün analizi ve görselleştirilmesinde sağladığı avantajlar nedeniyle tercih edilmiştir. Veri analiz sürecinin başında literatür ışığında ilk kodlamalar yapılmış ardından kategori ve temalar oluşturulmuştur. Verilerin analiz süreçleri boyunca alanında uzman dört öğretim üyesi bir akran görüşü alınmıştır. Araştırma verileri *“Kadınların Kahramanmaraş depremleri anında ve sonrasında ilk 72 saatte deneyimleri, bu süreçlerde karşılaştıkları sorunlar, algı ve tutumları nasıl açıklanabilir?”* araştırma sorusu çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu araştırmanın raporlanma sürecinde Tong vd. (2007) tarafından oluşturulan Nitel Araştırmanın Raporlanması İçin Birleştirilmiş Kriterler (Consolidated criteria for reporting qualitative research-COREQ) esas alınmıştır.

2.3.1. Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırmanın geçerliliği Lincoln ve Guba'nın (1985) önerdiği ve Creswell'in aktardığı; invecirlik (credibility), aktarılabilirlik (transferability), güvenilebilirlik (dependability) ve onaylanabilirlik (confirmability) ilkelerine bağlı kalınarak gerçekleştirilmiş ve bu ilkeler çerçevesinde raporlanmıştır (Creswell 2013). Araştırmacının geçerliliğinin artırılması için kullanılan yöntemler; katılımcı tanıtımı, katılımcı onayı, amaçlı örneklem yöntemi, uzman görüşü ve üçgenlemedir (Roller ve Lavrakas 2015). Aktarılabilirliğin sağlanması amacıyla araştırma veri toplama süreçleri, örneklem yöntemi, katılımcı sayısı, yüz yüze görüşmeler ve süreleri kriterleri açıklanmıştır. Bunun yanında verilerin analiz süreçleri de detaylı şekilde metinde açıklanmıştır (Krefting, 1991; Lincoln ve Guba, 1985). Veri toplamanın yüz yüze yapılması nedeniyle bu süreç boyunca katılımcılarla sürekli iletişim sağlanabilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcı beyanlarına yönelik sık sık onay alınabilmiş ve verilerin raporlanması sonrasında katılımcıların görüşmeleri toplu şekilde gözden geçirmesi sağlanmıştır. Bu süreçler araştırmanın geçerliliğini arttırmıştır. Görüşme kayıtları ve araştırmacılar tarafından tutulan notlar araştırmacıların kişisel veri depolama cihazlarında gizliliği garanti altına alınarak depolanması sağlanarak araştırmanın teyit edilebilirliği sağlanmıştır.

2.3.2. Etik

Araştırma verilerinin toplanması için hazırlanan görüşme formunun kullanılması ve araştırmanın başlatılabilmesi için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (İzin Numarası: GO 2025/1278/16.04.2025) onay alınmıştır. Araştırma verilerinin tamamı araştırmacılar tarafından yüz yüze toplanmıştır. Katılımcılara çalışma hakkında detaylı bilgi verilmiş, soruları yanıtlanmış, sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Veri toplama süreçlerinde ve sonrasında katılımcılar ve araştırma verilerine yönelik tüm gizlilik ilkeleri uygun davranılmıştır. Araştırma veri ve alınan notlar araştırmacılar tarafından beş yıl boyunca gizlilik ilkesi çerçevesinde saklanacaktır.

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından dikkatlice okunup içerik analizi yapılarak kodlamalar atanmış sonra kod ve temalar belirlenmiştir. Belirlenen kod ve temalar uzman ve akran görüşleri alınarak fikir birliği sağlanmıştır. Fikir birliği sağlanan kod ve temalar araştırmacılar tarafından tekrar gözden geçirilerek araştırma temalarına son hali verilmiştir. Bu çerçevede araştırmacılar tarafından üç tema oluşturulmuştur. Bu temalar; deprem anı ilk refleksi, tahliye süreci, ilk 72 saatte kadınlara özgü zorluklardır.

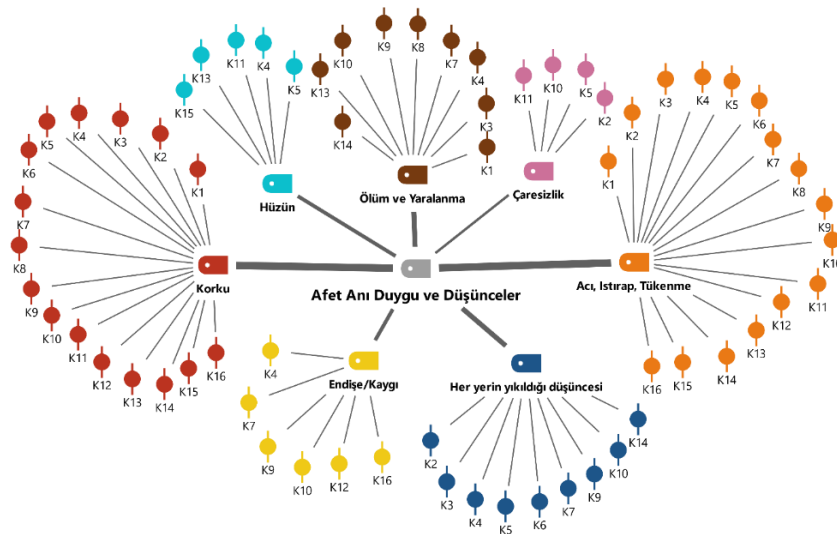
3. BULGULAR

Araştırmaya Kahramanmaraş depremini yaşayan ve ilk 72 saat afet bölgesinde kalan 16 kadın afetzede kadın katılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Kod	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sahibi Olma	Meslek	Bakım Verdiği Birey/ler	Afet Etkileri
K1	19	İlkokul	Evli	Bir	Ev hanımı	Eş ve bir çocuk	Evi ağır hasarlı
K2	65	Okur yazar değil	Dul	Dört	Ev hanımı	Bir çocuk (engelli)	Kızı ölmüş ev yıkık
K3	23	Lise	Evli	Yok	Ev hanımı	Eş	Evi ağır hasarlı
K4	18	Lisans Öğrencisi	Bekar	Yok	Öğrenci	Yok	Evi ağır hasarlı
K5	42	Okur yazar değil	Evli	Üç	Ev hanımı	Eş ve üç çocuk	Evi ağır hasarlı
K6	57	İlkokul	Evli	Üç	Ev hanımı	Eş ve üç çocuk	Evi ağır hasarlı
K7	19	Lisans Öğrencisi	Bekar	Yok	Öğrenci	Dede	Evi ağır hasarlı
K8	19	Lise	Bekar	Yok	İşsiz	Anne ve iki kardeş	Evi ağır hasarlı
K9	36	İlkokul	Evli	Üç	Ev hanımı	3 çocuk (biri engelli)	Evi hafif hasarlı
K10	18	Lisans Öğrencisi	Bekar	Yok	Öğrenci	Anne (engelli)	Babası ölmüş evi yıkık
K11	53	Okur yazar	Evli	İki	Ev Hanımı	Eş ve bir çocuk	Ev ağır hasarlı
K12	32	İlkokul	Evli	İki	Ev hanımı	Eş ve iki çocuk	Evi hafif hasarlı
K13	28	Önlisans	Evli	Bir	İşçi	Eş ve bir çocuk	Annesi ölmüş evi ağır hasarlı
K14	43	İlkokul	Evli	Dört	Ev Hanımı	Eş ve dört çocuk	Abisi ölmüş ev ağır hasarlı
K15	30	Lise	Bekar	Yok	İşçi	Anne, baba, iki kardeş	Kardeşi ölmüş ev yıkık
K16	47	İlkokul	Dul	Üç	Ev hanımı	Anne ve Üç çocuk	Babası ölmüş ev yıkık

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde sıklıkla afet anında hissettikleri duygu ve düşünceleri dile getirmeleri nedeniyle afet anı duygu ve düşüncelerine yönelik kod-alt kod bölümler modeli oluşturulmuştur. Katılımcı kadınlar afet anında; korku, acı, ıstırap, tükenme, hüznün, her yerin yıkıldığı düşüncesi, endişe, kaygı, çaresizlik, ölüm, yaralanma duygu ve düşüncelerine sahip oldukları belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Afet Anı Duygu ve Düşünceler Kod-Alt Kod Bölümler Modeli*
(*Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir)

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda çadırkentte “deprem anı ilk refleks, tahliye süreci, ilk 72 saatte kadınlara özgü zorluklar” olmak üzere üç tema oluşturulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Kahramanmaraş Depremlerinde ilk 72 saatte Kadınların Deneyimleri

Tema	Alt Tema
Deprem Anı İlk Refleks	1- Çocuklarını kurtarmaya çalışma 2- Panikle dışarıya kaçmaya çalışma 3- Üzerini giyinmeye çalışma 4- Donakalma
Tahliye Süreci	1- Kendi ve çocukları giydirme 2- Evden uzaklaşma 3- Arabada konaklama
İlk 72 Saatte Kadınlara Özgü Zorluklar	1- Özel ihtiyaçlarını giderememe 2- Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorlanma 3- Baskıya maruz kalma

3.1. Tema 1: Deprem Anı İlk Refleks

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde deprem meydana geldiği sırada ilk olarak ne yaptıklarına yönelik sorulan açık uçlu sorularda katılımcıların deprem anındaki ilk reflekslerine yönelik deprem anı ilk refleks teması oluşturulmuştur. Bu çerçevede katılımcılar deprem anında; çocuklarını kurtarmaya çalışma, panikle dışarıya kaçmaya çalışma, üzerini giyinmeye çalışma ve donakalma davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. *Çocuklarını kurtarmaya çalışmayla ilgili katılımcılar deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.*

Çocuklarım geldi aklıma, çocuklara koştum. Kızım R'yi (kızının adını söylüyor) çağırdım, üç adım attım yatak odasıyla çocuk odasının arası üç adım mesafesinde, yürüyemedim. K14

Oradan oğlan benim bir mağdurum (engelli oğlunu kastediyor) var. Onu oradan soktum soktum şöyle çıkmıyor. Üstüne hopladım onu oraya çektim çıkartamıyorum. Bağırıyorum böyle, insanlar yine de çok vicdanlı yani oğlanlar geldi çektiler bunu zorla oradan çekince onu indirdim. Gayri kızın çocukları var 4 tane onları tek tek oradan aldım ben, bir yvean böyle sallanıyor. K2

“Allah’ım ölüyoruz herhalde bu şeyde” öyle diyerek çocukları çıkarttım. K6

Deprem anında bile ilk o geldi aklıma biliyor musunuz? Hiç yani kendi canım değil, çocuk. Direk eşime A. (eşinin adını söylüyor) bebeğim dedim. Çocuğuma koştum biliyor musunuz o depremde bile? K13

Katılımcılar deprem anında ilk refleks davranışlardan olan *panikle dışarıya kaçmaya çalışma* ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarmaktadır.

Sonra sallantıyı hissedince, eşim deprem oluyor deyince ben zaten yani çok panik yaptım bir vea. Çocuklarımı topladım dış kapıya biz cümle kapısı deriz oraya yöneldik, panikle bir vea açamadık. Orda hepimiz birbirimize sarıldık sadece. K16

Çok büyük bir korku hissettim. Uyuyorduk ben annemle beraberdim ablam diğer odadaydı deprem bitince ablamın yanına koştuk dolaplar üzerine yıkılmıştı, dolabı üzerinden kaldırdık araba anahtarını ve montlarımızı alıp hemen dışarı çıktık. K7

Valla nasıl kaçacağımızı bilemedik bak, direkt hiçbir şey aklımıza gelmeden direkt çıktık yani. Kazakla pijamayla, yatak pijamasıyla çıktık yani. Çorapla çıktık ayaklarımız ıslveı baya. K15

Ben depremi ilk başta hissetmedim aniden annem gelip beni sırtımdan kaldırdı o sırada da annem kaldırdığında panik yaptım direkt elektrikler de yoktu çığlık atmaya başladım direk anne neredesiniz göremiyom sizi, ne oluyor? falan ondan sonra işte anneannemgille ve dayımgille altlı üstü kalıyoruz biz. Dayı! diye çığlık attım ben evden çıkamadık kapımıza vestiyer düşmüştü vestiyer düştüğü içinde kapıyı açamadık, hemen vestiyeri kaldırdık kardeşlerimle birlikte o sırada da ayakkabı bile giyemedik direk terlikle çıktık. K4

Kadınlar deprem sırasında ilk refleks olarak üzerini giyinmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu deneyimlerini ise şöyle aktarmışlardır.

Üstümüzü başımızı giyip dışarı çıktık. Üstümüz müsait değildi önce üstümüzü giydik sonra dışarı çıktık. Bir şey de bulamıyoz. Elektrik olmadığı için karanlıkta telefonların ışıklarını yaktık. K8

Kız kardeşlerimle birlikte o sırada üstümüzü giyinip öyle çıktık evden. Üstümüz müsait değildi. K4

Katılımcılar deprem anında şok geçirdiklerini ve hiçbir şey yapamayıp donakaldıklarını belirtmişlerdir. Deprem anında herhangi bir şey yapmayıp donakalan katılımcılar deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Deprem olunca arka taraf yıkıldı. Eşim kapının yanına gitmiş. Ben eşimden tutunuyordum. Eşimin elini bıraktım. Çünkü deprem beni geriye sardı. Orda eşim çıkmıştı. Tekrardan eşim içeriye girdi. Çıkardı beni. Orda ben kımıldayamadım bile yani. K1

Şok olduk, şok. Donakaldık. Hiç hareket edemedim. K6

Donakaldım. O şokla insan ne yapacağını bilmiyor. K11

Sanki ev üzerime çökecekmiş gibi hissettim. Kapıdan tuttum, bir durgunluk geldi. Kalakaldım. K16

3.2. Tema 2: Tahliye Süreci

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde deprem meydana geldikten sonra tahliye süreçlerinin nasıl gerçekleştiğine yönelik sorular sorulmuş ve katılımcıların depremden sonra tahliye süreçlerine yönelik tahliye süreci teması oluşturulmuştur. Bu çerçevede katılımcıların tahliye sürecinde kendi ve çocuklarını giydirme, evden uzaklaşma ve tahliyeden hemen sonra arabada konaklama deneyimleri olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar tahliye sürecinde *kendi ve çocuklarını giydirme* ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Çıkacaktık, üzerimde geceliğim vardı, başörtüm yoktu, sonra baktım bir silkelendim şahadet kelimesi getiriyoruz zaten sürekli okuyoruz baktım müsait değil böyle dışardan erkek sesleri, komşuların sesleri geldi. Ben dedim yani üstümüzü giymeden çıkmayalım. K9

Üstümü giyip çıktım. Üstüm müsait olmasa çıkmazdım, sırtımı giyer öyle çıkardım canım benim. Kesinlikle öyle çıkamam ben zaten öyle yatmam. Kesinlikle öyle çıkamam. K14

Katılımcılar depremden hemen sonra tahliye süreçlerinde evlerinden çıkıp uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar tahliye süresince *evden uzaklaşma* ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Üstümüzü giydik, o panikle hemen çocukların montlarını falan aldım toparladım, arabaya bindik. Ben yani orda arkama bile bakmadım. K5

Hemen çıktık. Oradan o evden bir an önce uzaklaşmak istedim. K13

İndik aşağıya, caminin meydanı var, Ulu Camii'nin de minaresi yıkılmış zaten camii de hasar gördü. Orda durduk. K6

Katılımcılar depremden hemen sonra tahliye süreçlerinde evlerinden çıkıp uzaklaştıktan sonra arabalarda konakladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar deprem tahliyesinin ardından *arabada konaklama ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.*

Arabada kaldık yardımlar gelene kadar. K5

Ablamita'nın (bölge ismi) orda arabada kalmıştık. Çok zorlveik. Büyük depremde kar yağıyordu ve yağmur yağdı. Hep kötüydü. Bizi abim aldı işte arabada kaldık. K8

Açık alanın orda arabada kaldık arabada. K11

Aşağıda caminin meydanı var, orda durduk arabanın içinde tabii ki. Battaniyeleri filan aldık içine oturduk. K12

Biz Ulu Camiinin önünde 2 gün arabamızın içinde kaldık. Akşamüstü dedik çarşının orda yemek alalım. Trabzon caddesinin orda enkazların kalktığı yerde yemek veriyorlardı oradan yemek aldık. K13

Öğlen daha birçok şiddette oldu onda da yine binalar her yani gitti 2 gün filan okulun önünde arabada. K3

3.3. Tema 3: İlk 72 Saatte Kadınlara Özgü Zorluklar

Katılımcı kadınlar ile yapılan görüşmelerde depremin ilk 72 saatinde kadınlara özgü zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Kadınlar afet sonrası rutin ihtiyaçların yanında özel ihtiyaçların olduğunu ve bunları gideremedikleri, çocuk, yaşlı, engelli gibi bakım rolleri, yemek pişirme gibi toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorluklar yaşayıp baskıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar iç çamaşırı, hijyenik ped, uygun kıyafet, hijyen malzemelerine afetten hemen sonra ihtiyaç duyduklarını ancak bu ihtiyaçlarını gideremediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar bu ihtiyaçlarını giderebilmek adına riskli alanlara girdiklerini de belirtmişlerdir (Şekil 2). Kadınlar özel ihtiyaçlarını gidermemeye yönelik deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Hasta oldum bu özel gereksinimim oldu. Ama karşılayamadım, isteyecek kimse bulamadım. Ped, havlu, tarak vesaire rahatlıkla karşılayamadım. bu özel gereksinimlerimi bulmaya çalışırken zorluk çektim. K8

İç çamaşır ihtiyaçlarımız yoğun oldu ancak bulamadık. K7

En fazla iç çamaşırı konusunda zorluk çektim, bulamadım hiç. K11

İç çamaşırı sıkıntısı oldu. En önemli şeydi onda biraz sıkıntı çektik kadınlar olarak. K12

İç çamaşırı çok ihtiyacımız oldu. Temin edemedik. K14

Benim depremden sonraki ikinci gün ped ihtiyacım oldu hiçbir şey yok ihtiyacım var. Hani o kadar erkek hani diyemiyorsun insan ne kadar eşi dahi olsa ister istemez çekiniyor yani. K15

Hiçbir şey yoktu hani üstümde. İç çamaşırı; sütyen, külot bunlar çok lazımdı ama yoktu. K1

Kadınların öncelikle gerçekten iç çamaşırı ve duş, temizlik ihtiyaçlarını karşılamaları çok zordu. Kadının biri ped alacaktı, eşi kızdı erkekten istedi diye. K16

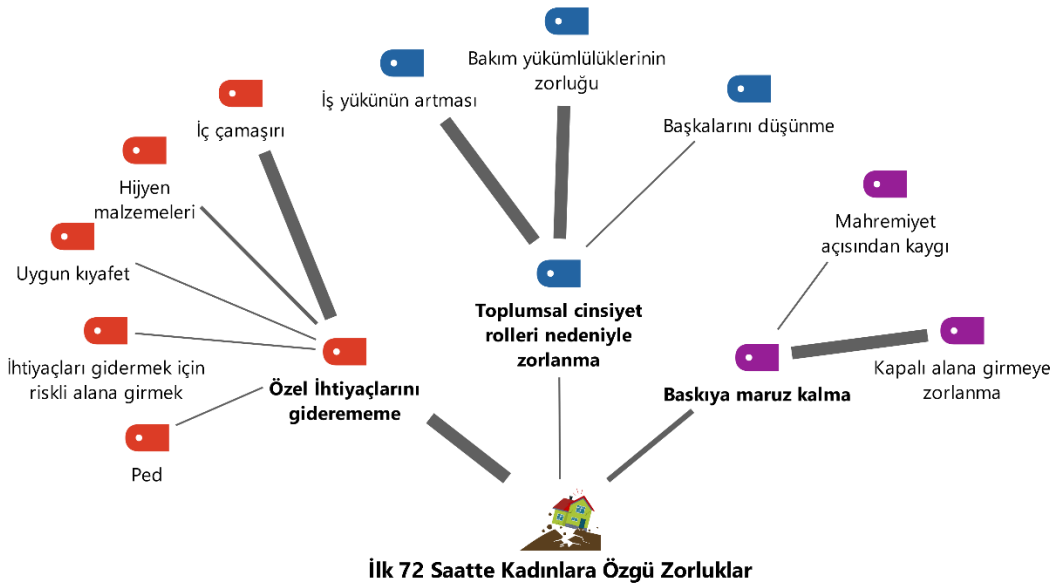
Hijyen malzemeleri en büyük ihtiyaçtı karşılayamadık. K10

Katılımcılar ihtiyaç duydukları özel ihtiyaçlarını gidermek için riskli alana girdiklerini şöyle aktarmışlardır.

Yenisini bulamadığım için çamaşırlarımızı eve gidip yıkayıp getiriyordum. Evde çatlaklar vardı ama mecburen girdim. K5

Soğuktu hiçbir şey yoktu ayak yalın çıktık çorap bile yoktu üzerimizde ince bir şey vardı. Eve girip onları aldım mecburiyetten çok korktum. K3

Banyo yapmak için eşimin kuzenin evine gittim, mecbur kaldım. Duş alma ihtiyacını için evime gittim 1-2 kere evde aldım geldim onda da yine aynı şekilde lambaya bakarak bir sarsıntı oldu mu falan diye hep tedirgin oldum. K3

Şekil 2. İlk 72 Saatte Kadınlara Özgü Zorluklar Kod-Teori Modeli*
(* Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir)

Katılımcılar afet sonrası ilk 72 saatte çocuk, yaşlı ve engelli bireylere bakım yükümlülükleri, temizlik, yemek pişirme gibi bakım rolleri nedeniyle zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Afet sonrası ilk 72 saatte iş yüklerinin arttığını, eş, çocuk, aile fertleri başta olmak üzere başkalarını düşünmek zorunda kaldıklarını bu durumda hayatlarını zorlaştıran etmenlerden olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorlanma durumları ile ilgili deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Dışarıda komşularıma da baktığım kadarıyla olanı birbirine katıp bir şeyler yapmak, yemek hazırlamaya çalışmak. En azından biz dört beş aile hani evlerden biraz getiriyoruz. Kalabalık olunca yaptığın da hemen o öğünde bitiyor. Bayağı o yönden sıkıntılı, zorlanıyordum. K9

Kadınların üstünde erkeklerden daha çok iş yükü olur o yüzden daha çok kırılğan oluyoruz. Afette yemek bulmam zor, yemek almak için gitmem zor, yemek çok uzak çünkü. K8

Yemekler ilk gün yoktu sonra yemek olmasına rağmen diğer birçok şeyle bizim ilgilenmemiz gerekti çevremizi de düşünmek zorundaydık, kadın olmak mükemmel ancak bu durumda bir o kadar da zor bir şey. K7

Kadın olarak biz çok olarak çektik, çok zorlveik her konuda. K3

42 yaşında, çocuğum (erkek). Önce menenjit geçirdi çocukluğunda epilepsiye çevirdi. Dili konuşmuyor. Sade felç kaldı yani. başkasıyla durmaz. Benim yanımda olmam lazım. Yani ben bununla çok zorlanıyorum burada. Bir tane kötü môtü bir evim vardı benim burada. Başka engel işte dili yok, tuvaletine götürürsen gider. Çok farklı kadın olmak. Hele benim engelli oğlum var. Yani zorluk yaşadım. ilk vardığım yardım o okula vardık. Çocuk altını silmiyor. Pislendi yani orda dedim ki görevlilere bir iç çamaşırıyla bir pijama verin bana dedim. Şuna giydireceğim. Sağ olsunlar orada verdiler. Onu çöpe attım orda. Bir daha bulamadım alt şu garibana. Ondan zorluk çektim ben. K2

İkinci depreme dışarıda yakalveik. Yine çocuğum kucağımdaydı. Yani o gün orda o kadar çaresizdik ki yağmur altında bebeğimle, eşimle. Çok kötüydü yani o gün. Mesela bebeğim beni emmiyor. En çok onda zorluk çektim. Mama yok, hiçbir şey yok. Kıyafet yok. Üstümüz öylece çıktık. Onda çok zorluk çektim. Bana mama verdiler. Isıtamadım. Gidiyorum ateş başına tabak var ya abla demir tabaklar onlarla su ısıttı eşim. Çok zorluk çektik o gün. K1

Katılımcılar afet sonrası toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmek, mahremiyetlerini korumak için baskıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle kaygı yaşadıklarını ve ihtiyaçlarını giderme sürecinde olduğu gibi riskli alanlara girmek için baskıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar bu konuyla ilgili deneyimlerini şöyle aktarmışlardır.

Kadın olarak daha zor anne olarak da zor. Kadın olarak dediğiniz gibi böyle adet dönemleri, kalabalık yerde bizimkiler bir de muhafazakâr bir aile yani abdest alması, namaz kılması, banyosu böyle zor kalabalık ortamda durmak 4-5 aile bir arada durmak. Mahremiyet yok. Üstümü başıma sürekli dikkat etmek zorunda kalıyorum. K9

Tesettürlü olduğum için mahremiyet açısından kaygılveim, herkes bana bakıyormuş gibi hissettim. K10

Onlar içlerinde ağır yaşamadılar mı ya da yaşadılar dışa mı belli etmediler yani benim hem böyle çarşafı olup sen dediler hocasın yerini yurdunu biliyorsun, ölüm Allahtan geliyor sen böyle yaparsan biz ne yapalım diye böyle üstüme büyük bir yük verdiler sanki ben kendimi kapalı alana girmeye mecbur hissettim. Mecbur olduğum için girdim. K9

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda depremden sonraki ilk 72 saatte kadınlara özgü zorluklar ilişkin kod haritası oluşturulmuştur. Kod haritasında görüldüğü üzere katılımcıların; iç çamaşırı, hijyen malzemeleri, uygun kıyafet ve ped gibi özel ihtiyaçları olduğunu ve özel ihtiyaçlarını gideremedikleri belirlenmiştir. İlk 72 saatte iş yüklerinin arttığı, bakım yükümlülüklerinin zor olduğu belirlenmiştir. Ayrıca mahremiyet açısından kaygı yaşadıkları ve bunun sonucunda baskıya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Kadınların; ihtiyaç duydukları yardımlara erişememeleri nedeniyle bu ihtiyaçları tedarik etmek ve bakım yükümlülüklerini gerçekleştirmek için riskli alanlara girdikleri belirlenmiş ve bunlar olgular arasında ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Şekil 3).

Verilerin analizi sonucunda yukarıda verilen kelimelerin yoğunluğunun yüksek çıkması çalışmanın içeriği ve kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bakımından oldukça olağan olmakla birlikte; deprem, yardım, kadın ve çocuk ile ilişkili kelimelerin yüksek çıkması ise kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bakımından bu olguların birbirleriyle vazgeçilmez ilişkisi olduğunun kanıtı olarak sunulabilmektedir.

4. TARTIŞMA

Bu çalışma 6 Şubat 2023'te meydana gelen ve tarihin en yıkıcı depremlerinden biri olarak kayda geçen Kahramanmaraş depremlerinde kadınların ilk 72 saatteki deneyimleri ortaya konması amacıyla yürütülmüştür. Bu amaca ulaşmak amacıyla Kahramanmaraş depremlerini deneyimleyen kadın katılımcılarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar ile Kahramanmaraş depremlerinin erken dönemlerinde kadınların deprem anı ilk refleksleri, tahliye süreçleri ve kadınlara özgü zorlukları ortaya konarak hem literatüre katkı sağlamayı hem de uygulamaya yönelik öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Araştırma bulguları alandaki çalışmaları destekleyen bulgularının yanında farklı bulguları da ortaya koymaktadır. Katılımcıların deprem anında; korku, acı, ıstırap, tükenme, hüznün, her yerin yıkıldığı düşüncesi, endişe, kaygı, çaresizlik, ölüm, yaralanma duygu ve düşüncelerine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu duygu ve düşünceler bir tema olarak ele alınmamış ancak Şekil-1'de Afet Anı Duygu ve Düşünceler Kod- Alt Kod Bölümler Modeli olarak detaylandırılmıştır. Bu duygu ve düşünceler afet anındaki insan davranışlarını sosyolojik bakış açısıyla detaylı olarak birçok çalışmayı inceleyen Goltz ve Bourque, (2017) araştırmasında elde ettikleri bulguları destekler niteliktedir (Goltz ve Bourque, 2017). Araştırma verileri sonucunda katılımcıların ilk davranış şekillerine yönelik alınan cevaplara istinaden ilk refleks teması oluşturulmuştur. Kadınların ilk refleks olarak; çocuklarını kurtarmaya çalışma, panikle dışarıya kaçmaya çalışma, üzerini giyinmeye çalışma ve donakalma davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Panikle dışarı kaçmaya çalışma ve donakalma durumları bireylerde sıklıkla görülen davranışlar olmakla birlikte (Goltz ve Bourque, 2017) çocuklarını kurtarmaya çalışma ve üzerini giyinmeye çalışma kadınlara özgü refleks davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar toplumların kendilerine atfettiği roller ve davranış şekilleri nedeniyle afetlerde bakım yükümlülükleri olarak görülen; çocuk, yaşlı, engelli bireylerin zarar görmesini engellemek için onları korumaya çalışmaktadırlar. Alanda yapılan kadınlara yönelik çalışmalarda kadınların ilk refleks olarak çocuk, kardeş, anne, baba gibi aile üyelerini korumaya çalıştığı ortaya konmuştur (Gündüz, 2022; Sveerson vd., 2019; Villarreal ve Meyer, 2020). Toplumun kadınlara dayattığı geride bakım verdikleri kimseyi bırakmamaya dayanan bu bakım rolleri ve afet etkilerinden bazı koruyucu becerilerin kadın olmaları nedeniyle kadınlara öğretilmemesi nedeniyle kadınların farklı tipteki afetlerde erkeklere oranla çok daha yüksek ölüm oranlarına sahip oldukları maalesef ki önceki deneyimler ve yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Frankenberg vd., 2011; MacDonald, 2005; Neumayer ve Plümper, 2007; Rahiem, Rahim ve Ersing, 2021). Bu araştırmalar çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çocukları koruma refleks davranışının yanında toplumsal normlar nedeniyle uygun görülmeyen giyim tarzları sebebiyle depremde öncelikle toplumsal normlara uygun giyinmeye çalışmaları araştırmanın önemli bulguları arasındadır. Çalışmanın yürütüldüğü Kahramanmaraş ilinde kadınların genellikle baş örtüsü takmaları, uzun kollu giysiler ve uzun etek/pantolon giymeleri nedeniyle afetzede kadınlar ilk refleks olarak bu forma uygun giyinmeye çalışmışlardır. İlk yıkıcı depremin meydana geldiği saate sabaha karşı 04:17'dir. Bu nedenle kadınlar uyku için aslında toplumsal ve kültürel normlara göre sokağa çıkmaya uygun değil uykuya uygun giysilerle depreme yakalanmışlardır. Bu nedenle deprem anında ilk olarak kendilerini korumak, binadan kaçmak gibi refleks davranışlar yerine giyinme refleksi sergiledikleri belirlenmiştir. Katılımcılar giysilerinin uygun olmadığını bu nedenle kardeş, anne gibi diğer kadınları da bu konuda

uyardıklarını ve üzerlerini giydikten sonra evlerinden çıktıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kadınların riskli evlerde daha uzun süre kalmasına ve risk almalarına neden olmuştur. Çünkü ilk depremin ardından çok sayıda artçı sarsıntı olmuş ve bazı binalar bu artçı sarsıntılarda yıkılmıştır. Afet yönetimi alanında yapılan kadınlara yönelik çalışmalarda kadınların ilk refleks olarak kültüre uygun giysiler giymeye ve baş örtüsü takmaya çalıştığı ve bu durumun da onları daha çok afet riskine maruz bıraktığını ve dolayısıyla ölüm oranlarının artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur (Abolshams Asghari, 2018; Gündüz, 2022; Pincha, 2008). Bu araştırmalar çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Dünya genelinde meydana gelen afetlerin hemen ardından afet bölgesine arama ve kurtarma ekipleri, sağlık personeli, geçici barınma ünitelerinin yanında hayati önem taşıyan temel afet yardımlarının ulaşması zaman almaktadır. Bu nedenle afetlerden sonraki ilk 72 saatte afetzedelerin kendi kaynakları ile bu süreçle baş etmeleri ve hayatlarını sürdürmeleri beklenmektedir (İstanbul AFAD, 2009). Afetten sonraki ilk 72 saatte yerel kapasite ile yerel halkın baş etme kapasitesi afetlerin meydana getireceği yıkım üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü afetten sonraki ilk 72 saatte afetin boyutuna da bağlı olarak bölgesel, ulusal ve uluslararası afet personeli ve yardımlarının bölgeye ulaşma süreci olarak kabul görmektedir. Bu nedenle afetlerden sonraki bu süre zarfında afetzedelerin yerel ve kendi imkanları ile afetle baş edebilmesi beklenmektedir. Afet anı ve sonrasındaki ilk 72 saatte yerel kaynaklarla yapılan müdahalenin ve afetzedelerin kendi imkanları ile yaptıkları ilk müdahaleler afetin meydana getirdiği kayıplar üzerinde direkt olarak etkili olan unsurlardır (Yılmaz ve Demiröz Yıldırım, 2020).

Afetin meydana geldiği alanın genişliği, afetin büyüklüğü, afet bölgesine ulaşım yollarının ve kanallarının tahrip olması, zorlu hava koşulları gibi etmenler afete yönelik afet bölgesi dışından gelen bölgesel, ulusal ve uluslararası yardımın bölgeye ulaşmasında gecikmelere neden olabilmektedir. Bu gibi nedenlerle afetten sonraki *altın saatler* olarak değerlendirilen ilk 72 saatte afetzedelerin kendi imkanları ile afete ilk yanıt vermeleri ve afetle başa çıkmaları gerekmektedir. Altın saatlerde afetzedelerin dirençli olması afetin meydana getirdiği zarar, yaralanma ve ölümlerin azalmasına destek sağlamaktadır. Yüksek ölüm oranına sahip afet tiplerinden olan depremlerden (CRED, 2024) sonra yıkılmış, hasar almış yapılarda sıkışan ve/veya enkaz altından kalan bireylerin sağ kurtarılması için her saat önem taşımaktadır. Depremden sonraki ilk gün kurtarılan afetzedelerin sağkalım oranı %90 seviyelerinde iken altın saatlerin bitmesinin ardından bu oran %5 seviyelerinin altına düşmektedir (Huang ve Lien, 2012; Ochoa vd., 2007; Ochoa ve Santos, 2015). Kurtarma süreçlerinin yanında sağkalım üzerinde etkili olan faktörler arasında; temel hayati ihtiyaçlar (su, gıda vb.) ve özellikle olumsuz hava koşullarında uygun barınma alanlarının varlığı bulunmaktadır. Afetten sonraki ilk saatlerde bu hayati ihtiyaçlara erişmekte ciddi zorluklar yaşanması nedeniyle ihtiyaçların yerel kapasiteyle giderilmesi ve dolayısıyla da toplumsal dirençlilik önem taşımaktadır. Toplumsal dirençliliğin sağlanmasında kadınların toplumun onlara atfettiği; yemek, temizlik yapma, çocuk, eş, yaşlı ve engelli bakım süreçlerindeki rolleri nedeniyle bu ihtiyaçların giderilme çabaları ve bu çabalar sırasında riskli alanlara girmenin de dahil olduğu nedenlerle afetlerin ilk 72 saatinde erkeklere oranla daha kırılgan olabilmektedirler (Alway vd., 1998; Neumayer ve Plümper, 2007; Sveerson vd., 2019). Afetlerde çok önemli rollere sahip kadınların afetlere karşı dirençli olduğu toplumların afetlerle baş etme kapasitesinin daha yüksek olması yaşanan deneyimlerinden öğrenilen ve araştırmalarla ortaya konulan derslerden birisidir (Azad ve Pritchard, 2023a; Hemachvera vd., 2018; Mukhopadhyay, 2019; Valdés, 2009). Bu nedenle kadınların afetlerde dirençliliğinin artırılması için öncelikle afetlerde karşılaştıkları sorunları belirlemek ardından da bu sorunlara yönelik çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Depremden sonra güvenli ve hızlı tahliye bireylerin güvenli yollar ile güvende olabilecekleri yer veya bölgelere ulaşmaları açısından önem taşımaktadır. Tahliye yapılırken önceden belirlenen güvenli tahliye yollarının kullanılması bireylerin zarar görmesini engelleyen unsurlar arasında yer almaktadır (AFAD, 2014). Afet anından itibaren güvende kalmak için başlayan tahliye

sürecinde yaygın olarak yapılan davranış tehlike alanından uzaklaşmak ve ardından güvenli bir alan bulmak olmaktadır (Goltz ve Bourque, 2017; Ohta ve Ohashi, 1985). Erkeklerin tahliye sürecinde riskli yapıdan uzaklaşma davranışını kadınlara oranla daha çok yaptıkları kadınların ise depremlerde daha çok korkmasına rağmen bakmakla yükümlü çocukları olduğunda kendilerini ve bakım yükümlülükleri olan aile fertlerini koruyucu rollerini yerine getirmeye devam ettikleri belirlenmiştir. Kadınların daha fazla korku yaşamalarına rağmen yüksek risk algısına sahip olmaları kendileri ile çocuklarına yönelik önlem almaları ile ilişkilidir (Goltz ve Bourque, 2017). Araştırma bulguları da literatürde bulgularan çalışmalar benzer olarak kadınların tahliye sürecinde kendileri ile birlikte olumsuz hava koşulları nedeniyle tahliye öncesinde çocuklarının giydirilmesi sonrasında tahliyenin gerçekleştiği ortaya konmaktadır. Katılımcılar ilk refleks davranışlarda olduğu gibi özellikle çocukların korunması amacıyla tahliyede de onlara öncelik verdiklerini defalarca belirtmişlerdir. Kendileri de ilk refleks davranışta bahsettikleri gibi kültürel normlara uygun giysi ve baş örtüsü takma ve çocukların hava şartlarına uygun giydirilmesinin ardından tahliye olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca tahliyenin hemen ardından aile fertleri için uygun güvenli alan bulma süreçlerinde genellikle arabada konaklamaya başladıkları da çalışmanın önemli bulguları arasındadır. Hava şartlarının zorluğu nedeniyle kadınlar eğer mevcutsa kendi araçlarında değilse de çevredeki vatandaşların araçlarında konaklamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Tahliye süreci sonrası yetersiz bilgi ve iletişim alanlarının hasar görmesi nedeniyle geçici toplanma ve barınma alanlarının nerede olduğunu bilmedikleri için altın saatleri araçlarda geçirmişlerdir. Araç bulamayan katılımcılar ise evden çıktıktan sonra mümkün oldukça yıkılan yapılardan uzak açık alanlarda beklediklerini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu sonuçları alveaki diğer çalışmaları (Goltz ve Bourque, 2017; Ohta ve Ohashi, 1985; Pincha, 2008; T. n.d.) destekler niteliktedir.

Bu araştırmaya katılan kadınlar afet sonrasındaki ilk 72 saatte her bireyin yaşadığı su, gıda, battaniye gibi malzemeleri temin edememek, güvenli barınma alanı bulamamak gibi zorluklar yaşamalarının yanında sadece kadınlara özgü zorlukları da yaşadıklarını belirtmişlerdir. Altın saatlerdeki kadınlara özgü bu zorluklar; iç çamaşırı, üreme sağlığı ile ilgili hijyenik ped gibi özel ihtiyaçlarını giderememe, toplumun kadınlara atfettiği, yemek pişirme, temizlik, bakım yükümlülükleri gibi toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Kadınların afet deneyimleri üzerine yapılan çalışmalarda kadınların afetlerden sonraki süreçte ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı, kadınların iç çamaşırı, hijyenik ped gibi ihtiyaçlarını talep etmek istediklerinde yakınları ve toplumdaki bireyler tarafından bu talebin “ayıp” olarak değerlendirilmesi nedeniyle zorluklarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu zorluklar nedeniyle kadınların kendileri için önemli olan bu gereksinimleri karşılayamadıkları belirlenmiştir. Araştırmamızın sonuçları literatürde yer alan bazı çalışmaları (Azad ve Pritchard, 2023b; IFRC, 2015; Kartal ve Çıtak, 2024; MADRE vd., 2012; Mukhopadhyay, 2019; Sophie vd., 2021) destekler niteliktedir.

Kadınlara atfedilen roller nedeniyle kadınların çeşitli şekillerde afet sonrasında baskıya maruz kaldıkları araştırmanın çarpıcı bulgularındandır. Örneğin bir katılımcının mahremiyet baskısı nedeniyle zorla riskli bir yapıya girmek zorunda kaldığı belirlenmiştir. Bunun yanında bakım yükümlülüklerini yerine getirme sürecinde riskli yapılara girmek zorunda kaldıkları da araştırma bulguları arasındadır. Afettede katılımcı kadınların; temizlik, yemek pişirme, depremin meydana geldiği mevsim nedeniyle ağır kış şartlarına uygun kıyafet temini gibi konularda kaynakların olmaması nedeniyle çok zorlandıkları ve bunları yapabilmek adına baskıya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bunların yanında kadınlar kültürel giyim tarzına uygun giysi bulamamaları ve kadınlara özgü özel ihtiyaçlarını temin edememeleri nedeniyle de evlerine veya başka tanıdıklarının evlerine girmek zorunda kaldıkları da çarpıcı sonuçlar arasında yer almaktadır. Kadınların özel ihtiyaçlarını gidermemeleri, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorlanmaları ve bu rolleri nedeniyle baskıya maruz kalmaları onların daha fazla risk almalarına, riskli yapılara girmelerine neden olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Kadınların gündelik yaşamda zaten zorlandığı ağır bakım sorumlulukları afetlerde yaşanan kayıplar ve sosyal çevrenin kaybıyla daha

da derinleşmekte ve ağırlaşmaktadır. Araştırmada depremi yaşayan katılımcılardan olan 65 yaşındaki (K2) ve 36 yaşındaki (K9) katılımcılar engelli çocuklarına bakma yükümlülüğünü afet sırası ve sonrasında da sürdürmeye çalışmıştır. Yaşlı katılımcı deprem afetinde kızını kaybetmesine ve yaşlılığının getirdiği dezavantaja rağmen oğluna tek başına bakım vermeye çalıştığını ve bu durumun kendini çok zorladığını belirtmiştir. K9 ise üç çocuğundan engelli olana afette bakım vermeye çalışırken çok zorlandığını belirtmiştir. Bu iki kadın katılımcının hem afetin getirdiği olumsuzluklar hem kadın olma hem yaşlılık hem de diğer bakım yükümlülükleri nedeniyle yaşadıkları süreçler oldukça ağır bir yüküdür. Katılımcıların afetin etkilerinin yanında deneyimledikleri çocuk, yaşlı ve engellilere bakım verme konusunda sorumlu görülmesi onların psikolojik ve fizyolojik yükünü daha da arttırdığı belirlenmiştir. Kadınlar afetlerde erkeklere oranla kültürel, sosyal ve ekonomik olumsuzluklarla daha çok karşılaşmaktadır. Özellikle hamile, çocuklu ve engelli kadınlar (Sveerson vd.2019) ile bu gruplara bakım veren kadınlarda zorluklar artmaktadır. Literatürde bulunan farklı araştırmalarda da kadınların benzer nedenlerle erkeklere oranla daha fazla riske maruz kaldıkları ve ölüm oranlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Frankenberg vd., 2011; MacDonald, 2005; Neumayer ve Plümper, 2007; Rahiem, Rahim, ve Ersing, 2021; Sanderson vd., 2019). Bu açıdan araştırma literatürde yer alan çalışmaları destekler niteliktedir.

2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında kadın afetzedelerin ilk 72 saat deneyimlerine odaklanan bu çalışma kadınların karşılaştıkları zorlukları ortaya koymuştur. Araştırma bulguları alanda yapılan diğer çalışmaları desteklemesinin yanında kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle zorluklar yaşamaları, tahliye sonrası kendi ve ailesinin ihtiyaçlarını gidermek için riskli alanlara girmeleri, güvenli bir barınma alanı arayış çabaları bu çalışmanın önemli ve diğer çalışmalardan ayrılan bulgularıdır. Araştırma bulguları sonucunda kadınların afet sonrasında ilk 72 saatte kritik role sahip oldukları ancak afet öncesi toplumsal cinsiyete duyarlı olmayan afet müdahaleleri ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kırılganlıklarının arttığı belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda ortaya konulan bulgular kadınların dirençli oluşunun doğrudan toplumsal dirençliliği etkilediğini göstermektedir. Çünkü kadın bir aktör olarak aile ve toplumu bir arada tutma güçlendirme yetisine sahiptir (Hemachvera vd., 2018; Valdés, 2009). Bu nedenle kadınların afetlerde güçlendirilmesi gerekliliği toplumsal dirençlilik ve afetle baş etme kapasitesinin artırılması için bir gerekliliktir (Azad ve Pritchard, 2023a; Hemachvera vd., 2018; Mukhopadhyay, 2019; Valdés, 2009). Bu çalışma sonucunda afetlerden sonraki altın saatler olan ilk 72 saatte kadınların dirençliliğinin artırılması gerekliliği ortaya konmaktadır. Bu durumun sağlanması için afet öncesinde; hazırlık, müdahale ve iyileştirme planlarında dikkate alınmaları, afet sırasında; dışlanmanın önlenmesi, dikkate alınma, desteklenme gereklilikleri ve tüm afet yönetim süreçlerine önemli bir aktör olarak bu süreçlere dahil edilmeleri gerekliliği vurgulanmaktadır.

Türkiye afet yönetim sistemine kadınların katılımı ve temsiliyeti, kamu yönetiminin eşitlikçi ve kapsayıcı politika üretmesiyle direkt olarak ilişkilidir. Afet yönetim süreçlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Kadınların ve temsiliğini sağlayan sivil toplum örgütlerinin hem planlama hem de karar alma süreçlerine dahil olmamaları bu çalışmada da ortaya konulduğu üzere kadınların afet sonrasında ihtiyaç duydukları hizmetlere erişmede çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Merkezi idare ve yerel yönetimlerin afet risk ve kriz planlamalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ön planda tutan politikalarındaki eksiklikler kadınların afetlerde özgün ihtiyaçların göz ardı edilmesine ve erişim sağlayamamalarına neden olmaktadır. Bu durum kamu yönetiminin eşitlik ve sosyal adalet ilkelerine ters düşmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2023). Bu nedenle kadınları kapsayan eşitlik ilkesi çerçevesinde oluşturulacak politika ve planlar oldukça önem taşımaktadır.

Türkiye afet yönetim süreçlerinde kılavuz planlarda kadınların katılımının yeni yeni teşvik edildiği afet yönetim dirençliliği için olumlu yorumlanabilir. Kriz müdahale planı olan ve afetlerde

uygulanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ile afet risk yönetiminde ülke geneli Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) ve yerelde her bir il için ayrı ayrı hazırlanan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) gibi stratejik belgelerde, kadınların afet yönetimi süreçlerine aktif katılımını teşvik eden düzenlemeler mevcuttur (AFAD, 2021, 2022a, 2022b). TAMP'ta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ana çözüm ortağı olarak belirlenmesi, kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir (AFAD, 2022a). TARAP ve farklı illerin İRAP'larında ise toplumsal cinsiyete duyarlı risk analizlerinin yapılması ve kadınların afet risk azaltma süreçlerine katılımının sağlanması hedeflenen düzenlemeler de risk yönetimi için güzel örneklerdendir (AFAD, 2021, 2022b). Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) içinde Kadın Konuk Evleri de dahil kırılgan gruplara yönelik binaların iyileştirilmesi süreci yer almaktadır. Bu durum afet sonrası kadınların desteklenmesi için önemlidir. Bunun yanında AFAD 2024-2028 Stratejik Eylem Planı'nda kadınların da olduğu kırılgan grup ve ailelerine yönelik farklı afet durumlarında afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin detaylı rehberler hazırlanması ve eğitimler verilmesi yer almaktadır. Ayrıca aynı planda toplanma ve geçici barınma alanlarının kadın da kapsayan kırılgan gruplara yönelik farklılaşan ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması sağlanması bir hedef olarak yer almaktadır (AFAD, 2024). Her ne kadar planlardaki bu düzenlemeler oldukça önemle ve olumlu olarak görülse de bu düzenlemelerin uygulamadaki etkinliği ve kadınların karar alma mekanizmalarındaki temsiliyetinin artırılması konusunda daha somut adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir çünkü kadınların afet yönetim süreçlerine katılım sadece bir temsil meselesinin çok ötesindedir. Toplumsal afet direncinin sağlanması için kadınlar kritik bir unsurdur. Kadınlar güçlü sosyal ağları, yüksek baş etme kapasiteleri, bilgi birikim ve deneyimleri ile afet yönetim süreçlerine önemli katkı sağlama potansiyeline sahip paydaşlar arasındadır. Türkiye afet yönetim sistemi bu kadar güçlü yanı olan kadınların maalesef ki etkin olarak sisteme tam olarak dahil edememiştir. Afet yönetim kapasitesinin ulusal olarak güçlendirilmesi için toplumsal cinsiyet perspektifinin ön planda tutulduğu ulusal ve yerel politikalara ve kadınların önemli bir aktör olarak yerini aldığı iyi bir afet yönetişimine ihtiyaç duyulmaktadır.

5. SINIRLILIKLAR VE GÜÇLÜ YÖNLER

Bu çalışmanın sınırlılıklarından biri, araştırmanın sadece Kahramanmaraş depremleri sonucunda Kahramanmaraş il merkezinde yürütülmesidir. Çalışmanın sadece 18 yaşından büyük kadınların ilk 72 saatteki deneyimlerine odaklanması da diğer bir sınırlılıktır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da örneklemin küçük olmasıdır. Çalışmanın veri toplama tarihleri göz önüne alındığında depremin ilk 72 saatine ilişkin deneyimleri hatırlamaya ilişkin zorluklar, bellek hataları veya yanlışlıkları, dikkat yanlışlığı gibi bilişsel süreçler sınırlılıklar arasındadır. Bu sınırlılıklar nedeniyle gelecekteki çalışmaların başka afet tipleri, farklı afet bölgeleri, farklı gruplardaki katılımcıları ve afetin uzun dönem deneyimlerini kapsayan çalışmaların yapılması ile daha kapsayıcı veriler elde edilebileceği düşünülmektedir.

Belirtilen sınırlılıklara rağmen araştırmanın güçlü yanları da mevcuttur. Güçlü yönlerden biri araştırmayı yürüten araştırmacının Kahramanmaraş depremleri sonrası araştırma yapılan afet bölgesinde görev alması ve araştırmaya konu olan süreci bizzat gözlemlemiş olmasıdır. Bir diğer güçlü yön ise katılımcılarla yüz yüze derinlemesine görüşme yapılması ve bu süreçte ses kaydı alınması araştırma süresince veri kayıplarının en aza indirilmesine neden olmuştur. Katılımcılarla yüz yüze görüşme ve araştırmacıların sahada görev almaları araştırmacıların daha detaylı değerlendirme yapmasına olanak sağlamıştır. Bu da çalışmayı güçlendiren yönlerden biridir.

6. SONUÇ

Kahramanmaraş depremleri ve sonrasındaki ilk 72 saatte kadınların hayatta kalma ve hayatta tutma çabalarına odaklanan bu çalışmada kadınların bu süreçteki deneyimlerini ortaya koymuştur. Kadınların afetlerde ilk refleks olarak çocuklarını kurtarmaya çalışmaları, üstlerini giyinmeleri tahliye süreçlerinde de benzer davranışlar sergilemeleri afetten sonraki ilk 72 saatte de kadınlara özgü ihtiyaç duydukları özel gereksinimlerin giderilmemesi, toplumdaki konumları ve geleneksel rolleri nedeniyle bakım yükümlülüklerinin artması ve baskıya maruz kalmaları onları afetlere karşı daha kırılgan hale getirmektedir. Bu kırılganlık toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınmadığı müdahale süreçleri nedeniyle daha da derinleşmiştir. Bu nedenlerle kadınların afetlerden sonraki ilk 72 saati kapsayan altın saatlerde dirençleri ulusal ve yerel politikalar ile arttırılmalıdır. Kadınların direnç düzeylerinin arttırılması için afet risk ve kriz yönetim süreçlerine katılımları ve temsiliyetleri gerekmektedir. Kamu idaresi ve yerel yönetimler kadınların sürece dahil olması ve temsiliyetleri için teşvik edici politikalar izlemelidir. Bu politikalar eşitlikçi ve sosyal adalet ilkesini esas almalıdır.

Kadınların afete karşı dirençli hale getirilmesi; ailenin, çocuğun, yaşlının ve dolayısıyla toplumun dirençliliği anlamına gelmektedir. Çünkü kadın hem gündelik yaşamda hem de afette aileyi ve toplumu bir arada tutma, baş etme kapasitesini arttırma rolü ve becerisi nedeniyle afetlerde dirençlilik için çok önemli bir paydaştır. Afet yönetim süreçlerine toplumsal cinsiyet açısından yaklaşma toplumun baş etme kapasitesinin arttırılmasına direkt katkı sağlamaktadır. Bu çalışma sonucunda da kadınların afetten sonraki ilk 72 saatte desteklenmeleri, dikkate alınmaları, özel gereksinimlerinin en hızlı şekilde karşılanması gerekliliğinin önemi, kamu idaresinin ve yerel yönetimin bu süreçteki önemi ortaya konmuştur.

Teşekkür

Araştırma görüşme sorularının oluşturulmasında ve kodlamaların yapılma süresince uzman görüşü veren değerli akademisyenlere ve çalışmaya değerli katkılar sunan afetzede kadın katılımcılara teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Abolshams Asghari, Behnaz. 2018. "Explore The Role Of Women In Disasters: Propose Suggestions For Women Involvement In Disasters With Focus On Health Sector." edited by G. Balint, B. Antala, C. Carty, J.-M. A. Mabieme, I. B. Amar, ve A. Kaplanova., PhD Thesis, Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, Ankara.

AFAD. 2014. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü.

AFAD. 2021. "T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı - İl Afet Risk Azaltma Planları." <https://www.afad.gov.tr/il-planlari>.

AFAD. 2022a. *TAMP Türkiye Afet Müdahale Planı*. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf.

AFAD. 2022b. *Türkiye Afet Risk Azaltma Planı TARAP 2022-2030*. Ankara. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf.

AFAD. 2023a. *06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7 – Mw: 7.6) Depremleri Raporu*.

AFAD. 2023b. *Kahramanmaraş Depremleri Ön Değerlendirme Raporu*.

AFAD. 2024. *AFAD 2024-2028 Stratejik Planı*. Ankara.

AFAD. 2025. *TASİP Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı*. Ankara.

- Alkan, Ramazan, ve Özlem Tveoğan. 2023. "Türkiye'deki Doğal Afetlerin Kadın Sağlığı Üzerine Etkileri: Doğal Afet ve Kadın Sağlığı." *Balkan Sağlık Bilimleri Dergisi* 2(3):121-30. doi:10.61830/balkansbd.1389064.
- Alway, Joan, Linda Liska Belgrave, ve Kenneth J. Smith. 1998. "Back to Normal: Gender ve Disaster." *Symbolic Interaction* 21(2). doi:10.1525/si.1998.21.2.175.
- Azad, Md Javed, ve Bill Pritchard. 2023a. "The Importance of Women's Roles in Adaptive Capacity ve Resilience to Flooding in Rural Bangladesh." *International Journal of Disaster Risk Reduction* 90:103660. doi:10.1016/J.IJDRR.2023.103660.
- Azad, Md Javed, ve Bill Pritchard. 2023b. "The Importance of Women's Roles in Adaptive Capacity ve Resilience to Flooding in Rural Bangladesh." *International Journal of Disaster Risk Reduction* 90:103660. doi:10.1016/J.IJDRR.2023.103660.
- Beşpınar, Fatma Umut, ve Lütfe Zeynep Beşpınar. 2023. "6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme." *Ankara Barosu Dergisi* 81(Özel Sayı):467-502. doi:10.30915/ABD.1381337.
- Büyükkaracıoğlu, Naci. 2016. "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Kriz ve Afet Yönetim Çalışmalarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* 12:195-219.
- CRED. 2024. *2023 Disasters in Numbers*. Brussels, Belgium: Nature Research.
- Creswell, J. 2013. *Qualitative Inquiry ve Research Design Choosing among Five Approaches*. 3rd ed. London: SAGE.
- Dukes, Sheree. 1984. "Phenomenological Methodology in the Human Sciences." *Journal of Religion ve Health* 23(3):197-203.
- Enarson, Elaine, ve Betty Morrow. 1998. *The Gendered Terrain of Disaster: Through Women's Eyes*. Praeger.
- Frankenberg, Elizabeth, Thomas Gillespie, Samuel Preston, Bondan Sikoki, ve Duncan Thomas. 2011. "Mortality, the Family ve the Indian Ocean Tsunami." *Economic Journal (London, Engle)* 121(554):F162. doi:10.1111/J.1468-0297.2011.02446.X.
- Goltz, James D., ve Linda B. Bourque. 2017. "Earthquakes ve Human Behavior: A Sociological Perspective." *International Journal of Disaster Risk Reduction* 21:251-65. doi:10.1016/J.IJDRR.2016.12.007.
- Gündüz, Fatma. 2022. "Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler." Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hemachvera, Kinkini, Dilanthi Amarasingha, ve Richard Haigh. 2018. "Role of Women in Disaster Risk Governance." in *Procedia Engineering*. Vol. 212.
- Huang, Jyh Shyan, ve Yao Nan Lien. 2012. "Challenges of Emergency Communication Network for Disaster Response." in *2012 IEEE International Conference on Communication Systems, ICCS 2012*.
- IFRC. 2015. *Unseen, Unheard: Gender-Based Violence in Disasters – Global Study*. Geneva: International Federation of Red Cross ve Red Crescent Societies.
- İstanbul AFAD. 2009. *First 72 Hours for The Individual ve Family in an Eartquake*. İstanbul.
- Johnson, R. Burke, ve Larry Christensen. 2016. *Educational Research: Quantitative, Qualitative ve Mixed Approaches*. 6th ed.
- Kartal, Bahtişen, ve Gizem Çıtak. 2024. "Being a Woman in Disasters: Experiences of Disaster Workers in Turkey." *Global Health Promotion*. doi:10.1177/17579759241255069.

Krefting, L. 1991. "Rigor in Qualitative Research: The Assessment of Trustworthiness." *The American Journal of Occupational Therapy*. : Official Publication of the American Occupational Therapy Association 45(3).

Lincoln, Yvonna S., ve Egon G. Guba. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications.

MacDonald, Rhona. 2005. "How Women Were Affected by the Tsunami: A Perspective from Oxfam." *PLOS Medicine* 2(6):e178. doi:10.1371/JOURNAL.PMED.0020178.

MADRE, KOFAVİV, International Women's Human Rights Clinic, Center for Gender ve Refugee Studies, ve Center for Human Rights ve Global Justice Global Justice Clinic. 2012. *Struggling to Survive: Sexual Exploitation of Displaced Women ve Girls in Port Au Prince, Haiti*. New York. www.madre.org.

Moustakas, Clark. 1994. *Phenomenological Research Methods*. 1st Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publication.

Mukhopadhyay, Swapna. 2019. "Women, Gender, ve Disaster: Global Issues ve Initiatives." *Journal of Resources, Energy ve Development* 8(1):59-60. doi:10.3233/red-120082.

Neumayer, Eric, ve Thomas Plümper. 2007. "The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981-2002." *Annals of the Association of American Geographers* 97(3). doi:10.1111/j.1467-8306.2007.00563.x.

Norris, Fran H., Matthew J. Friedman, ve Patricia J. Watson. 2002. "60,000 Disaster Victims Speak: Part II. Summary ve Implications of the Disaster Mental Health Research." *Psychiatry* 65(3):240-60. doi:10.1521/PSYC.65.3.240.20169,.

Ochoa, Sergio F., Verés Neyem, José A. Pino, ve Marcos R. S. Borges. 2007. "Supporting Group Decision Making ve Coordination in Urban Disasters Relief." *Journal of Decision Systems* 16(2). doi:10.3166/jds.16.143-172.

Ochoa, Sergio F., ve Rodrigo Santos. 2015. "Human-Centric Wireless Sensor Networks to Improve Information Availability during Urban Search ve Rescue Activities." *Information Fusion* 22. doi:10.1016/j.inffus.2013.05.009.

Ohta, Yutaka, ve Hitomi Ohashi. 1985. "Field Survey on Occupant Behavior in an Earthquake." <https://doi.org/10.1177/028072708500300109> 3(1):147-60. doi:10.1177/028072708500300109.

Onal, Fatma Gulsum, ve Bahar Marangoz. 2025. "How Gender-Sensitive Disaster Management Is Addressed in the Turkish Parliament: A Qualitative Study from Feminist Bioethics Perspective." *BMC Women's Health* 25(1):1-16. doi:10.1186/S12905-025-03629-Y/TABLES/2.

Özdemir, Ahmet. 2023. "Afet Yönetiminde Belediyelerin Rolü." *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 12(2):828-39.

Özdemir, Nadire. 2024. *Deprem Ardından Kadınlar ve Kız Çocukları Türkiye'deki Depremlerin Etkisi: Deprem Sonrası Adalet Erişimin Önündeki Engeller – Kadınların Hukuki Önceliklerine Dair Saha Araştırması*. Ankara.

Patton, Michael Quinn. 2015. "Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory ve Practice." *Sage Publication*.

Pincha, Chaman. 2008. *Gender Sensitive Disaster Management: A Toolkit for Practitioners*. Earthworm Books.

Rahiem, Maila D. H., Husni Rahim, ve Robin Ersing. 2021. "Why Did so Many Women Die in the 2004 Aceh Tsunami? Child Survivor Accounts of the Disaster." *International Journal of Disaster Risk Reduction* 55:102069. doi:10.1016/J.IJDRR.2021.102069.

Roller, Margaret R., ve Paul J. Lavrakas. 2015. "Applied Qualitative Research Design: A Total Quality Framework Approach." *Journal of Language Relationship* 10(1).

Sveerson, David, Dipankar Patnaik, ve Kira Osborne. 2019. *Nepal Earthquakes Appeal Meta Synthesis, Disasters Emergency Committee*.

Sophie, Alvina Erman, Anne De Vries, Robbé Stephan, Fabian Thies, Kayenat Kabir, ve Mirai Maruo. 2021. "Gender Dimensions of Disaster Risk ve Resilience Existing Evidence."

T., Takuma. n.d. "Human Behavior in the Event of Earthquakes." *Pages 159 - 172*.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2023a. *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Asrın Felaketi*. 1st Edition. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2023b. *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Ankara.

Tong, Allison, Peter Sainsbury, ve Jonathan Craig. 2007. "Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ): A 32-Item Checklist for Interviews ve Focus Groups." *International Journal for Quality in Health Care* 19(6):349–57. doi:10.1093/intqhc/mzm042.

UN WOMEN. 2016. *Gender Equality, Climate Change ve Disaster Risk Reduction*.

UN WOMEN. 2023. *Deprem Ardından Kadınlar ve Kız Çocukları Türkiye'deki Depremlerin Etkisi: Kadın ve Kız Çocuklarının Hakları İçin Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının Deneyim ve Bakış Açıları*. Ankara.

Valdés, Helena Molin. 2009. "A Gender Perspective on Disaster Risk Reduction." in *Women, Gender ve Disaster: Global Issues ve Initiatives*.

Villarreal, Melissa, ve Michelle A. Meyer. 2020. "Women's Experiences across Disasters: A Study of Two Towns in Texas, United States." *Disasters* 44(2). doi:10.1111/disa.12375.

Yılmaz, Gürkan, ve Sevda Demiröz Yıldırım. 2020. "Afetlerde Kentsel Arama ve Kurtarmada Kullanılan Yöntemler ve Güncel Yaklaşımların Değerlendirilmesi." *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi* 1–13. doi:10.21324/dacd.533639.